

Kitabu cha Danieli - Namba Mia Moja na Themanini na Nane

가이에서 파니움까지: 고대 전투들의 예언적 의미를 드러냄

Jeff Pippenger

2024-04-18

Raphia Muharebesi ile Panium Muharebesi, farklı dönemlerde ve bağlamlarda meydana gelmiş, birbirinden ayrı iki tarihsel olaydır; ancak her ikisi de eski Yahudiye'nin ve onu çevreleyen bölgelerin tarihinde önem taşımaktadır. Raphia Muharebesi MÖ 217 yılında gerçekleşti. Panium Muharebesi ise MÖ 200 yılında, Seleukos Krallığı (kuzey kralı) ile Ptolemaios Krallığı (güney kralı) arasında meydana geldi. Bu iki muharebe, Daniel kitabının on birinci bölümünün on birinci ilâ on beşinci ayetlerinde tanımlanmaktadır. Bu iki muharebe, MÖ 167 yılındaki Makabi İsyanı'ndan önce gerçekleşmiştir.

Panium-ko mukhungol adina khatna Mount Panium, akhongna rangkhangna geografi nungju ong-e, adina ming agisikna aningja. "Panium" ming Greek got Pan-na ningthouba, mapham asida mangba khat adu lakhiba, adugidamak pumnamakta phangjari. Pan-na khurumjabagi marakta maru oirabana mapham adu "Panium" haina khangjari. Mandir-ki punglon adu makhoina khudongchaba amadi khurumjabagi mapham oiba, Pan got-ta semgatpa mapham oiba adu khudamtana "Sanctuary of Pan" haina tarammi. "Nymphaeum" haibasi aseï Greek amadi Roman lairik-singdagi ishinggi nymph-singda semgatpa monument natraga shrine ama-bu hairi. Panium-gi mandir punglon aduda grotto ama amadi masamakki ishing pumnamak ama yaori; adusing aduda nymph-sing lei haiba yumpham oirabana, makhoina maram asiga mari leinana mapham adu khudamtana "Nymphaeum of Panium" haina koujari.

Hanemva pa dorob la hekururïs taneyum vi teputïseyarïs tum Herod Philip, sol Herod the Great, xala vukim Caesarea Philippi, ta honorum tum Roman Emperor Caesar Augustus vi Herod Philip yeval. Templum-complex la xanenum maret hïr religious center pem dene dorob.

Omulungu wa Kaisari Agosto akhantogha, itembere lira lyikakyighulighwa kabili pamoza na kukemozighwa izina ilipya mu kushindikiza Agosto, kukilangika ukulombwa kwa mtemi wa kipalepale ni kwinjila kwa mitheto ya Kiroma ya kindini mu butandilo bwa kindini bwa kwenekwo. Ahantu hafupi ni mji wa kale wa Kaisaria Filipi, uko itembere lya Pani lyalipo, pamanyikagha limo nga "Milyango ya Gehena" pamoza na "Milyango ya Hadesi."

Danyeli sura ya kumi na moja, mistari ya kumi na sita hadi kumi na tisa, inawakilisha maeneo matatu ya kijiografia ya ushindi ambayo Roma ya kipagani ilipaswa kuyashinda ili isimamishwe kama ufalme wa nne wa unabii wa Biblia na mfalme wa kaskazini katika sura hiyo. Katika mstari wa kumi na sita, jenerali wa Kirumi Pompey anatambuliwa kuwa aliishinda Shamu mwaka 65 KK, na kisha Yerusalemu mwaka 63 KK. Mistari ya kumi na saba hadi kumi na tisa inamtambulisha Julius Kaisari kama aliyeishinda Misri, kizuizi cha tatu kati ya vile vitatu. Vita vya Actium mwaka 31 KK vinaashiria mwanzo wa miaka mia tatu na sitini ambayo Roma ya kipagani ingetawala kwa

Vhesi ya makumi avali, utongi wa Agasto Sisa wa vekwa xifungu, kutani eka matimu wolawo, Yesu a velekiwa. Kutani eka vhesi ya makumi mambirhi na yin'we ni ya makumi mambirhi na timbirhi, ku voniwa utongi bya Tiberio Sisa wo homboloka, kutani hi ndlela yoleyo ku vekiwa xifungu xa ku vambiwa ka Kriste emhandzini. Eka vhesi ya makumi mambirhi na nharhu, ntwanano lowu Vayuda va Maccabee va ngeheneke eka wona ni Rhoma wa vugandzeri bya swikwembu swa hava wa vekwa xifungu, kutani hi ndlela yoleyo ku khuluka ka matimu loku sunguleke eka vhesi ya khume na yin'we ku yimisiwa, naswona rungula ra matimu ri tlhelela endzhaku eka nkarhi wa 161 BC ku ya eka 158 BC.

٢٠١٢

Kivumbuzi cha Wamakabayo kilianza huko Modein mwaka wa 167 KK, nacho kilihusisha Wamakabayo si tu kupigana na Milki ya Seleukia, bali pia kupigana na Wayahudi ambao walikuwa wameamua kwamba walikuwa katika muungano na Waseleukia. Kivumbuzi hicho kilisukumwa na sababu za kidini, nacho kilitekelezwa dhidi ya adui wa ndani na wa nje. Mwaka wa 164 KK Wamakabayo waliliweka wakfu tena hekalu, na tukio hili hukumbukwa katika maadhimisho ya Kiyahudi ya Hanukkah. Katika mwaka huo Antioko Epifane, yule mwenye sifa mbaya, alikufa. Kisha kuanzia mwaka wa 161 KK hadi 158 KK “muungano” wa aya ya ishirini na tatu uliingiwa pamoja na Roma.

Vesi ya makumi abili na tatu ndiyo rejeo la moja kwa moja pekee kuhusu Wamakabayo, uasi wao, na muungano wao na Rumi; lakini historia ya nasaba hiyo, iitwayo Nasaba ya Hasnonea, ilianza huko Modein mwaka 167 KK, na ikaendelea hadi wakati wa msalaba. Wawakilishi wa mwisho wa Nasaba ya Hasnonea walikuwa Mafarisayo wa kipindi cha Kristo. Kwa hiyo, upo mstari wa kiunabii wa historia ya Uyahudi ulioasi, kama unavyowakilishwa na Wamakabayo, ambao ulianza mwaka 167 KK katika uasi wa Modein, na unaishia katika aya ya ishirini na moja na ya ishirini na mbili wakati Yesu aliposulubiwa.

Mu historia gyaafikire aha kicweka ky’okuhindikiramu omu runyiriri rwa ikumi na mukaaga, obu Rooma, omurundi gw’okubanza, kurabira omu Pompey, yasingura Yerusalemu. Ekigyendererwa kye ekikuru eky’okuretera Yerusalemu okubonezebwa omu biro ebyo kyari empaka hagati y’ebibiina bibiri eby’Obugabe bwa Hasmonean. Okuviira ddala aha biro ebyo (63 BC), Buyudaaya bwali muni y’obufuzi bwa Rooma. Obugabe bwa Hasmonean obwa Maccabees butandika mu buryo obw’obunnabbi aha rugamba rwa Modein omu 167 BC, hanyuma bushyirwa muni y’okugondera Rooma omu 63 BC. Tera emabega y’itandikwa ry’ebyafaayo ebyo, aba Maccabees baatandikaho kandi baingira omu ndagaano na Rooma okuva omu 161 BC okutuuka omu 158 BC. Baali omu kugondera Rooma okuva omu 63 BC okutuuka aha musaalaba n’okuzikirizibwa kwa Yerusalemu okw’enkomerero omu mwaka gwa 70.

Xeta pêxemberî ya Makkabîyan xeta Cihûtiya murted e, û ji ber vê yekê xeta Protestanîzma murted tip dike. Ji Şerê Paniumê heta yasa Yekşemê ya ayeta şanzdehan, bûyerên pêxemberî yên sala 200 B.Z., 167 B.Z., 164 B.Z., û peymana ji 161 B.Z. heta 158 B.Z. dê di dîroka Protestanîzma murted de dubare bibin. Ev nîşaneyên rêyê dê di dîroka serokê heştan de, yê ku ji heftan e, berî yasa Yekşemê, pêk bên. 200 B.Z. xeta derveyî ya qirika Komarparêz temsîl dike li gorî 167 B.Z., ku xeta hundirîn ya qirika Protestan a murted temsîl dike.

Abeni ba mwepo bano bafisama mu mpito ya milandu ya Bukalamba bwa ba Hasmonean, lelo nangu byaba ifyo, bali cibe cimo ca mpito yakufisama ya vesi yakwe makumi yane iya Daniele ikumi na cimo. E mulongo uuli cibe cimo ca “cikomo cilya ica busololi bwa Daniele icakumfwilisha ku nshiku sha kulekelesha.”

'Yahudiyaan Hanukkah u dabaaldegaan xuska kacdoonkii Makkabiinta daraaddiis, taasii Makkabiinta quduusyo ma qeexdo. Caasinimo aawadeed, Shekinahdu marna kuma soo noqon macbudkii dib loo dhisay maxaabiistii toddobaatanka sannadood ka dambaysay. Farriintii nebinnimo ee ugu dambaysayna waxay ku timid Malaakii qiyaastii laba qarni ka hor Makkabiinta. Taariikhda Makkabiintu waxay muujinaysaa inay oggolaadeen in hoggaamiyayaashooda siyaasadeed ay sidoo kale u adeegaan sidii wadaadkii sare, taas oo ah isla dembigii Batoolamayoskii Masar isku dayay, iyo kii Boqor Cusiyaahna isku dayay. Dhaqanku wuxuu tilmaamaa in Ilaah soo dhexgalay si uu Batoolamayos uga horjoogsado falkaas quduus-darrada ah, Erayga Ilaahna si toos ah ayuu u caddeeyaa in Ilaah runtii soo dhexgalay markii Boqor Cusiyaah isku dayay inuu qabto hawsha wadaadka iyo boqorka. Midhihi ugu dambeeyey ee boqortooyadoodii waxay noqdeen Farrisiinta. Ma jirto sabab lagu soo gabagabeeyo in Makkabiintu ahaayeen astaan xaqnimo, inkastoo Yuhuudda Yuhuudiyadda casriga ahi ay u hayn karaan xurmayn taariikheed.

Urekebisho wa Kiprotestanti ulianza katika wakati wa Luther, nao ulikuwa maendeleo ya hatua kwa hatua. Haukuwa mapokeo mapya, kwa maana Yesu na wanafunzi Wake walikuwa Waprotestanti. Ulikuwa ni mwamko kutoka katika giza la historia ambamo Luther na wanamatengenezo wengine waliamshwa. Kilele cha urekebisho huo wa hatua kwa hatua kilikuwa ni vuguvugu la Millerite. Mungu hakuhitaji tu kuwaamsha wanamatengenezo wa kwanza juu ya dhambi za Babeli, bali alikusudia kuwaleta katika uelewa kamili wa sheria Yake, na wa kazi Yake katika patakatifu pa mbinguni. Tarehe 19 Aprili, 1844 Waprotestanti waliikataa nuru inayozidi ya urekebisho huo na wakawa Uprotestanti ulioasi.

Abakiriza ba Millerite b'indaali baahabwe “omunagiyo,” era baalagirirwa okuyingira mu Kifo Ekisinga Obutukuvu okumaliriza omulimu basobole okufuuka Abakristaayo Abapolotesitante abakulu mu kukula. Mu 1863 abo abaali baaweebwa omunagiyo, olw'obutagondera, baateeka ku bbali omunagiyo gw'Obupolotesitante, ne batwala omunagiyo gwa Lawodikiya. Mu kiseera ekisembayo eky'okuteeka akabonero ku emitwalo kikumi mu obukumi buna mu enkumi nnya mu bina, ekyatandika emyaka amakumi abiri mu ebiri oluvannyuma lwa Ssebutemba 11, 2001, mu 2023, Empologoma ey'ekika kya Yuda eriko esumulula amazima agajjuliza ddala ebyafaayo ebyakwekebwa ebya olunyiriri amakumi ana olwa Danyeri essuula kkumi n'emu, nga bye byafaayo okuva ku kugwa kw'Obwetwaze bwa Soviet mu 1989 okutuuka ku mateeka ga Ssande

agajja amangu. Mu kukola kino, asumuludde ebyafaayo by'Abayudaaya abeesimbu ku bitali bya Katonda ng'akabonero k'Obupolotesitante obwava ku kkubo.

Kyaceelwe kya bantungwa ba Katonda abakyamu bombi, oba abo aba Yuda ey'omubiri oba aba Yuda ey'omwoyo (ensi zombi ez'ekitiibwa), bikoma ku kuwangulwa kwa Yerusaalemi, ekisooka mu 63 BC, n'eky'oluvannyuma ku tteeka lya Ssande erigenda okujja mangu. Ennyiriri zombi zikiikirira olutalo olusunsumizibwa okukkiriza kw'eddiini okwabuze. Ennyiriri zombi zikiikirira olutalo okulwanyisa enjigiriza z'eddiini ez'e Buyonaani, era byombi bikomekkereza nga abakyamu bali wansi w'obufuzi bwa Rooma. Nnazaaza entalo essatu ez'omu lunyiriri olw'amakumi ana nga zikiikirira okugwa kw'Obwetwaze bwa Soviet mu 1989, Olutalo lwa Ukraine, ne Panium ku tteeka lya Ssande, olw'ekigendererwa eky'okulaga enjawulo wakati w'entalo ezo essatu n'entalo z'ensi yonna essatu.

“Jê gotina xwe bi hişyariyê ji metirsîya nêzîk bûyî daye; bila ev hişyarî bê guh nedan, û cîhana Protestanê dê tenê wê demê fê m bike ku mebestên Romayê bi rastî çî ne, gava ku ji xefikê rizgar bûn pir dereng bibe. Ew bi bêdengî ber bi hêzê ve mezin dibe. Doktrînen wê di salonên yasadaniyê de, di dêrkan de, û di dilên mirovan de bandora xwe dîkin. Ew avahiyên xwe yên bilind û mezin li wan cihên veşartî kom dike ku li wir ê zordestiyên wê yên berê dîsa bîn dubarekirin. Bi dizî û bê ku were guman kirin, ew hêzên xwe xurt dike da ku, gava dema lêdanê ya wê were, armancên xwe pêk bîne. Hemû tiştê ku ew dixwaze erdê avantajê ye, û ev jixwe jê re tê dayîn. Em ê zû bibînin û hest bikin ku mebesta unsurê Romanî çî ye. Her kesê ku dê gotina Jê bawer bike û pê ve hereket bike, bi vî awayî ê rûreşî û zordestiyê bikişîne.” The Great Controversy, 581.

Evesi ya ikumi, leyi yi kombisaka ku wa ka Nhlangano wa Soviet hi 1989, ku ya fika eka Nyimpi ya Panium eka vhesi ya khume na ntlhanu, vuapapa byi ve byi “tiyisa matimba ya byona leswaku byi ya emahlweni ni makungu ya byona loko nkarhi wu ta wa leswaku byi hlasela.” Tindzimana leti ti kombisa swiyimo swa vuprofeta leswi nga “ntlhamu” lowu lunghiseleriweke hi vuapapa, lowu swi nga ta ka swi nga koteke ku “baleka” eka wona. Eka ku hlangana ko hetelela, loku yimeleriweke hi Nyimpi ya Panium, xifaniso xa xivandzana xi ta vumbiwa eUnited States. Ku vumbiwa ka xifaniso xexo i ndzingo wo hetelela eka vanhu va Xikwembu va masiku yo hetelela.

“Omwe ne angulombile palubula kutya ekifwanyikiso ky'ekisolo kikafumbwa mbere y'okuhinga kw'obufelelo; pantu eci cikasangwa ukuba ekigeso ekikulu ku bantu ba Leza, eci ekisibo cabo ekyamuyayaya cikalamulilwamo. ... Mu Kusokolola 13, ici cintu calangilwa apabula; [Kusokolola 13:11–17, calandwa].

“Lino lii lyo likau lya kuetesya lya bantu ba Leza lye bakafwainwa kuba nalyo lintu kabatali kusindikwa. Bonse abo abalangishe bululami bwabo kuli Leza pakukonka mfulo yakwe, no kukana ukutambula isabata ya bufi, bakemana panshi ya bendera ya Mfumu Leza Yehova, kabili bakatambula chisindikilo ca kwa Leza uwa mweo. Nomba abo abalekelela icine icafuma ku muulu no kutambula isabata ya pa Mulungu, bakatambula cimanyikwilo ca ciswango.” Manuscript Releases, volume 15, 15.

சிறுத்தையின் விக்கிரகத்தின் உருவாக்கம், ரோமாவின் சங்கத்தில் அவர்கள் சேர்ந்த காலக்கட்டத்தினால் பிரதிநிதித்தவப்படுத்தப்படக்கிறது.

அமெரிக்க ஐக்கிய நாட்களின் புராட்டஸ்தாந்த கொம்பு 1844 ஆம் ஆண்டில் ரோமாவின் சுமாரத்திகளாயிற்று; மலேம், தங்கள் தாயை மறப்பியும் பின்பற்றத் தீர்மானிக்கும் போது, அவர்களின் வரலாற்றின் ஆரம்பம் அவர்களின் வரலாற்றின் மிபிவில் மீண்டம் திரம்ப நிகழ்கிறது.

“Nakabona nti ekisolo ekirina amayembe abiri kyali kirina akamwa k’ogusota, era nti amaanyi gaakyo gaali mu mutwe gwakyo, era nti ekiragiro kirifuluma mu kamwa kaakyo. Awo ne ndaba Nnyina w’Abamalaaya; nti nnyina si be bawala, wabula wa njawulo era yayawulwako okuva ku bo. Abadde n’ekiseera kye, era kyayita dda, era bawala be, obusenze bw’Abapolotesitante, be baaddirira okuyingira ku mulyango gw’ebyafaayo ne bakozeza omwoyo gwe gumu nnyina gwe yalina bwe yayigganya abatukuvu. Nakabona nti nga nnyina bwe abadde akendeera mu buyinza, bawala be baali bakula, era mangu ddala balikozesa obuyinza obwali bukozesebwa edda nnyina.”

“Nikona eklezia ya jina tu na Waadventista wa jina tu, kama Yuda, watawasaliti kwa Wakatoliki ili wapate mvuto wao waje kinyume cha kweli. Ndipo watakatifu watakuwa watu wasiojulikana sana, wasiojulikana kwa kiasi kidogo tu kwa Wakatoliki; bali makanisa na Waadventista wa jina tu wanaojua imani yetu na desturi zetu (kwa maana walituchukia kwa ajili ya Sabato, kwa kuwa hawakuweza kuipinga) watawasaliti watakatifu na kuwatoa habari kwa Wakatoliki kuwa ni wale wanaopuuzaa taasisi za watu; yaani, kwamba wanaishika Sabato na kuipuzia Jumapili.”

“Piştre Katolikan ji Protestantan re dibêjin ku pêşde biçin, û fermanek derdixin ku hemû yê ku roja yekem a hefteyê, li şûna roja heftemîn, nehêlin, bîn kuştin. Û Katolîk, yê ku hejmarê wan gelek e, dê li gel Protestantan rawestin. Katolikan hêza xwe bidin wêneyê heywan. Û Protestantan dê wek dayika xwe, ku berî wan kir, kar bikin da ku pîrozan tune bikin. Lê berî ku fermana wan encam bîne an meyve bide, pîrozan bi Dengê Xwedê dê werin rizgar kirin.”

Spalding and Magan, 1, 2.

Mu gice cy’uyu murongo harimo amatsinda abiri y’“ab’izina gusa,” bivuga “abariho mu izina gusa,” bagambanira abizerwa b’Imana bakabashyikiriza Abagatolika. Uko Ellen White yasobanukiwe amatorero y’ab’izina gusa n’Abadiventsiti b’ab’izina gusa bitandukanye n’icyo mu by’ukuri bahagarariye mu minsi y’imperuka; kuko uko yasobanukiwe “Umudiventsiti w’izina gusa” byari guhagararira Umukristo uvuga ko yemera kugaruka kwa Kristo. Ariko abahanuzi bavuga ibirebana n’iminsi y’imperuka kuruta iminsi babayemo; bityo “Umudiventsiti w’izina gusa,” mu minsi y’imperuka, ahagarariye itorero ry’Abadiventsiti b’Umunsi wa Karindwi ry’i Lawodikiya, naho amatorero y’ab’izina gusa ni urubyaro rw’ababaye abakobwa ba Roma mu 1844.

Abadventista ba Olusooka Olwomusanvu banaakyawa “abantu abatamanyiddwa,” abo be bakiise ba Katonda ab’amazima, kubanga “tebayinza kuwakanisa mazima ag’Olusooka,” agakiikirira Ssabbiiti ey’ensi okuwummula. Ekanisa y’Abadventista b’Olusooka Olwomusanvu yeeyatula okukuuma olunaku olw’omusanvu ng’olunaku olw’okusinza, naye mu nnaku ez’enkomerero Ssabbiiti gye batayinza kuwakanisa ye “emirundi musanvu,” egyo mu Eby’Abaleevi abiri mu mukaaga, nga bwe gwali amazima agasooka ag’omusingi ge baagaana mu 1863.

A nivisa ku em niha pê re dixebitin, dînamîkên pêxemberî yên girêdayî bi wê dîrokê ve tê nasandin ku bi zagona Yekşemê ya zû tê dest pê dike; lê dîroka ceribandina dawîn ku piştî zagona Yekşemê tê, pêşî di nav Dewletên Yekbûyî de tê temam kirin. Di dema zagona Yekşemê de, Dewletên Yekbûyî dê tevahiya cîhanê bi zorê bidin ku wêneyek ji bo heywan ava bikin; lê berî ku ew wê karê bi cih bînin, ew ê berê di nav Dewletên Yekbûyî de wêneyek ji bo heywan ava kiribe.

“Amerika, tsiḡa si dzi subṣubṣo *fe* abloḡe le, ne eḡo *fu* kple Papadome le amefewo *fe* dzitsinya dzi wṵwṵ me eye wṵkpṵto amewo be woade bubu na sabat aḡe si menyē otitṵ la o la, anyigba blibo la *fe* dukṵ vovovowo katā *fe* amewo atrṵ ḡe eya ḡuti be yewoaho *e* *fe* kpṵḡeḡu.” Testimonies, volume 6, 18.

“Bifa bya mahanga bizakurikira urugero rw’Amerika. Nubwo ari yo ibanza kuyobora, nyamara icyo kibazo gikomeye kizagera no ku bwoko bwacu mu mpande zose z’isi.” Testimonies, volume 6, 395.

Vagera reño ika ovasu ñandejára tavayguakuérape guarã oiko pe léi domingo mboyve, pórke pe léi domingope oñemboty pe tiempo de gracia umi Adventista del Séptimo Díaḡuápe guarã. Pe prueba oñerrepresenta pe mymba ñarõ ra’anga ñemoheñóiramo, ha pe mymba ñarõ ra’anga ha’e tupao ha estado ñembojoaju, upépe pe tupao oguereko haḡua pu’aka pe joaju rehe. Oikoháicha umi protestántekuéra oiko va’ekue Roma rajy ramo ary 1844-pe, ha pe rajy ha’e isy ra’anga, péicha avei umi protestánte apóstata omohu’áta peteĩ tembiapo ojoajúva upévare ipahápe, pórke Jesús tapiáite ohechauka peteĩ mba’e paha peteĩ mba’e ñepyru rupive.

A historia yéyí sí “àdéhùn” inú ẹ̀ṣẹ̀ kẹ̀tàlélógún nínú Danieli orí kọ̀kànlá, ń Ẹ̀fihàn àwọn ènìyàn tí wọn jẹ̀ alásotẹ̀lẹ̀ ní ìjẹ́wọ̀ nínú ilẹ̀ ológo tí ń na ọ̀wọ̀ jáde láti dá ị̀ṣọkan pọ̀ mọ̀ Róòmù. 161 Ẹ̀aájú Kristi sí 158 Ẹ̀aájú Kristi ń Ẹ̀fihàn idásilẹ̀ àwòrán ẹ̀ranko náà tí ó parí ní òfin Ojọ-Àìkú.

Nûçeyê din de em ê vê lêkolînê bidomînin.

“Lelo ‘fanelo kwa noka ya phoofolo’ ke eng? Mme e tshwanetse go bopiwa jang? Fanelo eo e dirwa ke phoofolo e e nang le dinaka tse pedi, mme ke faneleo kwa phoofolong. Gape e bidiwa faneleo ya phoofolo. Jalo he, gore re itse gore faneleo eo e ntse jang le gore e tshwanetse go bopiwa jang, re tshwanetse go sekaseka dinonofo tsa phoofolo ka boyona—bopapa.

“Nambere ya Kanisa rya mbere yangiritse kubera kuva ku bworoherane bw’ubutumwa bwiza no kwemera imihango n’imigenzo by’abapagani, ryatakaje Mwuka n’imbaraga by’Imana; kandi kugira ngo rigenzure imitimanama y’abantu, rishaka inkunga y’ubutegetsi bw’isi. Ibyavuyemo ni ubupapa, ari bwo kanisa ryagenzuraga ububasha bwa leta kandi rikabukoresha kugira ngo rishyire imbere imigambi yaryo bwite, cyane cyane mu guhana ‘ubuyobe.’ Kugira ngo Leta Zunze Ubumwe z’Amerika zikore igishushanyo cy’inyamaswa, ububasha bw’idini bugomba kugenzura guverinoma ya gisivili ku buryo ubutegetsi bwa leta na bwo buzakoreshejwe na kanisa kugira ngo gusohoze imigambi yaryo bwite.” The Great Controversy, 443.